

Arkæologi – ikke luksus, men nødvendighed

Ingrid Stage, lektor i engelsk, formand, DM - Dansk Magisterforening

Indsigt i vores egen historiske udvikling, vores kultur og traditioner er en afgørende forudsætning for forståelse af andre kulturer og folkeslag, som vi skal leve sammen med i den store globale landsby. Arkæologien og de øvrige humanistiske fag formidler livskvalitet og har tilmed udviklet sig til en økonomisk og erhvervsmæssig succeshistorie. Derfor skal de styrkes, ikke udsultes.

Rektor Lars Pallesen fra Danmarks Tekniske Universitet, DTU, har i en TV-debat for nylig udtalt, at de humanistiske fag er en luksus. En skøn luksus, men en luksus, som vi kun kan tillade os, hvis de tekniske og naturvidenskabelige fag styrkes, så de kan skabe tilstrækkelig vækst for det private erhvervsliv. Kun hvis andre har skabt et overskud, kan samfundet få råd til at ofre penge på humaniora, mener DTU-rektoren.

Rektor Pallesen udtrykker en almindelig tendens i tiden, om end mere direkte end de fleste. Og derfor står de humanistiske fag for skud. Det er fag, som giver indsigt i alt, hvad der er menneskeligt. Og med indsigt følger større tolerance. Men tidens dominerende tendenser ser ikke forståelse for andre folkeslag og kulturel mangfoldighed som en fundamental nødvendighed. Tendensen er i stigende grad konformitet og snæversynet selvglæde. Uden plads til reel indsigt i vores egen nære eller fjerne fortid. Det er en trist og også meget risikofyldt udvikling.

Men rektor Pallesen og hans ligesindede tager fejl. Humaniora er ikke en luksus. Det er en nødvendighed, hvis vi skal kunne navigere relativt sikkert og trygt i vor globaliserede tidsalder. De humanistiske fag øger vores forståelse for vores egen historiske udvikling, vores kultur og traditioner. Og de humanistiske fag giver os en større indsigt i andre kulturer, så vi bedre kan forstå hinanden og leve sammen i fordragelighed i det store globale samfund.

I det følgende vil jeg forsøge at skitsere forskellige billeder af de humanistiske fags helt nødvendige bidrag til vores samfund, til os som indbyggere i en globaliseret verden og ikke mindst til det enkelte

menneskes livskvalitet. Og jeg vil argumentere for vigtigheden af, at vi bevarer en bred humanistisk fagvifte på universiteterne og ikke overgiver os helt til "Fra tanke til faktura tankegangen". De enkelte eksempler har alle en vis relation til arkæologien.

Lad mig begynde med poesi i samklang med arkæologi, to områder, der tilsyneladende for mange er indbegrebet af nytteløs luksus og et brødløst fag.

Den irske digter og litteraturprofessor Seamus Heaney, der fik nobelprisen i litteratur i 1995, har en særlig tilknytning til Danmark. Professor Glob's "Mosefolket" (1965) knyttede i den irske digters fantasi tørvemoserne i Irland og Jylland sammen som næsten mytologiske steder, der binder fortiden sammen med nutiden. Mosefundene hjælper os til at forstå udviklingen af vores nationalkarakter og bliver en inspirationskilde til digtning om nutidens konflikter og kultursammenstød.

I 1973 besøgte Seamus Heaney Danmark, hvor han så Tollundmanden og Grauballemanden. Rejsen til Danmark blev for ham en berigende pilgrimsrejse. Han mødte gæstfrie danskere, der som irerne var meget bevidste om deres historie, om naturen og landskabet, og som værnede herom. Dette møde med danskere og den danske oldtid kom der i 1975 en række digte ud af, som trækker tråde fra Danmarks fortid til Irlands nutid. En samtale med Professor Glob om fundet af en ung glatraget pige, der i oldtiden formentlig er blevet straffet og udstødt af lokalsamfundet for ægteskabsbrud, inspirerer Heaney til digtet "Punishment". Her drager han en parallel mellem den vanærede danske oldtidspige til de unge kvinder i 1970'ernes katolske kvarterer i Nordirland. Kvinder, der som straf for at komme

sammen med britiske soldater fik håret klippet af, blev rullet i tjære og stillet op til hån og vanære i lokalsamfundet. Og pigen fra oldtiden får den irske digter til at reflektere over sin egen stiltiende og skammelige accept af sin stammes, dvs. den katolske befolkningsgruppes, hårde behandling af de "forrædere", som omgikkes de britiske besættede.

Beretningen om det frugtbare møde mellem den danske arkæolog Professor Glob og den irske digter Seamus Heaney viser, hvor absurd den aktuelle debat om nyttige og unyttige uddannelser er. Hvor kortsigtet det er at opdele fag efter økonomisk bæredygtighed og arbejdsmarkedsrelevans, og hvor forfejlet det er at inddele fag efter den økonomiske status, som kandidaterne efterfølgende opnår i form af den gennemsnitlige livsindkomst. Alligevel er det, hvad der sker på landets største universitet. Uddannelser, der producerer kandidater med en høj livsindkomst, skal styrkes, dem med en lav skal reduceres. Arkæologer er ikke blandt de bedst lønnede akademikere, og litteratur og poeter ej heller. Fremtidens Glob og Heaney går desværre en usikker skæbne i møde. Og det vil være et tab af indsigt og refleksion over vor tids konflikter og udfordringer, som ingen teknisk vidunderopfindelse vil kunne opveje.

Lad mig give et helt andet billede på, hvad jeg ser som en trussel mod humanistisk tænkning og en truende udvikling hen imod rendyrket økonomisk nyttetænkning og snæversyn.

Vi bliver i Jylland. Jeg voksede op på landet i 50'erne og 60'erne i en lille landsby ved Tjele Langsø mellem Viborg og Hobro. Mine forældre har levet og arbejdet her gennem flere århundreder som småbønder, musikanter og håndværkere. Mine forældre gik i den lokale landsbyskole, og min far blev sendt ud at tjene som 8-årig. Men begge mine forældre havde overskud til at interessere sig for mere end dagen og vejen. Der var respekt for viden og plads til historie og litteratur. De formidlede kærlighed til naturen og interesse for vores lokale historie. Blandt andet var vi meget stolte af jættestuer og gravhøje i området, og vi bekymrede og undrede os over den tendens, vi så i tiden: For hvert år pløjede landmændene tættere og tættere på højene. Nogle forsvandt helt. De blev jævnet ud og opdyrket. Det samme skete med mange af de gamle markveje

og stier. Mine forældre så med misbilligelse på de store gårdmænds enøjede fokus på bundlinjen, om end det ikke var et ord, der blev brugt den gang.

De store landbrugsmaskiner, der kommer truende tæt på oldtidsminderne i landskabet, står for mig som billedet på den økonomitænkning, der truer med at indsnævre fagviften på vores fakulteter. Tolerancen og forståelsen for det, der ikke direkte fører fra tanke til faktura, er stort set væk i de kredse, der har magt til at bestemme samfundets udvikling. Og universiteternes ledelser magter ikke, eller ønsker ikke, at stå vagt om universitetets mangfoldighed. Man føler sig tilsyneladende nødsaget til at styre efter kortsigtede økonomiske mål.

Men det er paradoksalt, at det er netop nu, at mange humanistiske fag står for skud. Lige siden slutningen af 1970'erne har humanistiske kandidater måttet kæmpe med en overledighed. Og medierne har med jævne mellemrum citeret såvel politikere som erhvervsorganisationer, anført af Dansk Industri, for krav om at styrke de teknisk-naturvidenskabelige fag og nedtone eller helt fjerne en række humanistiske fag. De humanistiske fag opfattedes som brødløse, arkæologifaget ikke mindst.

De, der angriber humaniora, har dog ikke fulgt med udviklingen. I den aktuelle krise, hvor mange nyuddannede akademikere har uendelig svært ved at tilkæmpe sig en fast plads på arbejdsmarkedet, og ledigheden har været konstant stigende siden slutningen af 2008, har humanisterne klarer sig rigtig godt og relativt bedre end både økonomer og ingeniører. Det har vist sig, at man med en humanistisk uddannelse er så bredt funderet, og har udviklet sin kreativitet og nytænkning, så man kan gøre fyldest i mange forskellige job i såvel offentlig som privat regi. Det er ikke humanisterne, der aktuelt står forrest i køen, når fyresedlerne uddeles.

Det er der mange grunde til. En af de vigtigste er formentlig, at oplevelsesøkonomi er en branche i vækst – også i nedgangstider. Og en humanistisk uddannelse er det bedste fundament for dem, der vil sælge oplevelser. Især er viden om vores historie og kulturarv et aktiv. Men den indsigt og de akademiske kompetencer, som den humanistiske uddannelse giver, kan anvendes i mange andre og mere overraskende sammenhænge. Lego har for eksempel

arkæologer ansat, fordi man som arkæolog er uddannet til at se helheden gennem brudstykker og smådele.

Paradokserne står i kø. For der har vel aldrig været talt mere om danske værdier og dansk historie. Og bøger om den nære historiske fortid er populære. Alligevel er tiden underlig historieløs. Debatten om nogle muslimske kvinders klædedragter og hovedbeklædninger er bare et eksempel. Man kunne forledes til at tro, at vi skal tilbage til middelalderen for at finde danske paralleller til nutidens islamiske krav om sømmelig påklædning for kvinder. Men vi skal kun en generation tilbage, for at finde en tid, hvor kvinder kunne pålægges ikke at blotte hår eller legemsdele i det offentlige rum, når mænd var i nærheden. Og det var så sent som i 1968, at det vakte stor opsigt på Viborg Katedralskole, at en kvindelig gymnasielærer havde skiftet nederdelen ud med jeans. Større viden om vor egen fortid og større indsigt i udviklingen af andre kulturer og vaner ville kvalificere debatten og således medvirke til at undgå tidens voldelige kultursammenstød. Og det ville da være samfundsnytte, der batter.

Den aktuelle debat om ghettoerne kunne også kvalificeres gennem viden om, hvordan man har håndteret bølger af indvandring i andre lande. Det siger sig selv, at det er en viden, vi kun kan hente gennem tilstrækkelig færdighed og indsigt i disse landes sprog og kultur. I Canada opfatter man det som en fordel, at indvandrere fra samme sprogsområde finder sammen i boligkvartererne. For så kan de hjælpe hinanden gennem de lovgivningsmæssige labyrinter, der skal forceres for at få fast tilknytning til arbejdsmarkedet. Den erfaring kunne nuancere den danske debat.

Så ud fra en rent økonomisk og arbejdsmarkedsrelevant betragtning er den humanistiske uddannelse faktisk blevet en succeshistorie. En humanistisk uddannelse og humanistisk forskning er samfundsnyttig. Og den klokkeklare økonomiske kalkule burde således føre til, at der blev værnet om de humanistiske fag, at de blev styrket og fik tilført tilstrækkelige ressourcer til at opretholde en høj kvalitet uden nødvendigvis at drive rovdrift på forskere og undervisere.

Tiden kræver økonomiske argumenter for alt, også for at bevare de humanistiske uddannelser intakt. Og det økonomiske argument er til stede. Men det burde ikke være nødvendigt altid at skulle tage tilflugt i det økonomiske rationale for at overbevise politikere og universitetsledelser om at holde fast i arkæologien og de øvrige humanistiske fag. For vi kan ikke være kommet så langt ud, at vi reducerer menneskelivet til et spørgsmål om økonomisk vækst, om kroner og øre.

For samfundsnytte og økonomisk gevinst ufortalt, så er det i virkeligheden noget langt mere fundamentalt, der tilsiger os at bevare de faglige miljøer på humaniora: kunst og kultur, litteratur og historie, sprog og arkæologi giver livskvalitet og livsfylde. Mennesket kan og skal ikke reduceres til producent og forbruger. Mennesker skal fortsat tænke og udvikle tanker som ikke har som eneste formål at føre direkte til faktura. Den største fare i den aktuelle uddannelses- og forskningspolitik er, at hvis den føres ud i yderste konsekvens, bliver vores liv indsnævret til køb og salg, til forbrug og markeds-tænkning, til endimensionalitet og konformitet.

På nationalmuseet i Dublin er der en stor samling effekter fra de danske vikingers optræden i landet. Der er smukke guldsmykker, som stråler ud gennem glasmontrene, og som vedvarende lyser op i erindringen. En tur gennem British Museum giver indsigt i en rig kultur omkring Eufrat og Tigris – det nuværende Irak – før vor tidsregning. De amerikanske besættelsestropper værdsatte det desværre ikke. De vidste næppe, at det var et gammelt kulturområde, de kom til. Så nu er mange af disse skatte gået tabt, ødelagt eller solgt. En sådan vandalisme kan kun imødegås med viden om og respekt for fortiden og dem, der var på jorden før os.

Og lad mig så slutte med at citere den engelske digter John Keats, der i 1819 i digtet *”Ode on a Grecian Urn* om en græsk vase fra antikken skrev: *”A thing of beauty is a joy for ever”*. Det skal vi holde fast i og ikke sætte over styr i kortsigtet og forfejlet økonomisk nyttetænkning. Så fattige er vi ikke – endnu!